

ІЄРАРХІЧНО-СМИСЛОВА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МУЗИЧНИХ ЖАНРІВ ЗА РІВНЯМИ ДУХОВНОГО ЗРОСТАННЯ

Систематизація музичних жанрів подається у даній статті як важлива складова дослідження проблеми впливу сакрального музичного мистецтва на процес духовного становлення особистості молодшої людини.

Музика, як унікальний за духовною проникливістю фактор впливу на емоції, свідомість і підсвідомість людини, є одним з найважливіших елементів релігійної культової практики. Аналіз християнської сакральної музичної традиції в контексті її розвитку в Україні на прикладі музичного мистецтва дозволяє виявити релігійну ідентичність українського народу і визначити сакральну музику як обов'язкову умову для формування у школярів високого рівня духовного розвитку.

Метою статті є визначення ієрархічної системи музичних жанрів – від найнижчого рівня художньої вартості до рівня сакральності музичного твору, виконання і слухання якого сприяє віднайденню для людини смислу життя, співвіднесенню його з найвищими моральними цінностями.

Аналіз духовних і сакральних музичних жанрів відбувався на основі вивчення найважливіших наукових праць українських та зарубіжних музикознавців, філософів, релігієзнавців: М. Антоновича, Д. Болгарського, М. Боришевського, В. Зеньківського, В. Ільїна, Б. Кудрика, В. Лосського, В. Медушевського, О. Олексюк, М. Поповича, Н. Синкевич, О. Ярош та ін..

Рівні духовного зростання музичних творів вперше були запропоновані у дослідженні Д. Болгарського, який вивчав розспів Києво-Печерського монастиря як цілісне явище богослужбового життя з його богословсько-філософськими, літургічними й музично-співочими особливостями [1].

В цілому рівні духовного зростання визначаються на основі ідей християнської антропології: три базові елементи людини – тіло – душа – дух, які виявляються у високій або низькій формі (залежно від спрямованості) [3]. Нами уточнено, наведено приклади і подано ієрархічно-смыслову систематику музичних жанрів у контексті виховних проблем у загальноосвітніх школах та позашкільних навчальних закладах.

Ієрархічні рівні музичних жанрів мають дві форми – низьку і високу (за винятком першого рівня, який має тільки низьку форму і сьомого та восьмого, які мають лише високу форму функціонування).

1-й рівень – вияви простої тілесності і сексуальності.

Низька форма:

- пісні, в яких культивується алкоголь та його вплив на моральний, духовний і фізичний стан людини, чи вживання наркотичних речовин:

«Хлам», «Курица» Mozgi (виконує група «Mozgi»);

«Рюмка водки на столе» сл. і муз. Є. Григор'єва (виконує Г. Лепс);

«Бутылка вина» сл. і муз. М. Шуфутинського;

«Какао белого цвета» сл. і муз. С. Пархоменко (виконує Полиграф Шарик OFF (Seryoga)).

- Пісні, в яких переважає тема задоволення низьких інстинктів:

«Стиль собачки» – сл. і муз. О. Потапенко, Т. Ліпницької,

(виконують – Потап, Н. Каменських, Б'янка);

«К черту любовь» сл. і муз. О. Владі (виконує Світлана Лобода);

«Ха-ха-ха» сл. і муз. Дзідзьо (виконує Дзідзьо);

«Давай займемся любовью» сл. і муз. М. Барських (виконує М. Барських).

2-й рівень – музичні твори для «м'язевої радості».

Низька форма:

- Музика, яка спонукає людину рухатися в такт, не замислюючись над самими рухами та над змістом твору:

«Хит моего лета» сл. і муз. Mozgi, (виконує гурт «Mozgi»);

«Хорошо» сл. і муз. А. Данилко (виконує Верка Сердючка);

«Hands Up» Melomaniac;

«Гей, гоп, Європа» – молодіжна кітчева, весільна;

Висока форма:

- Музика для руху тіла у побутовій хореографії, яка звучить на танцювальних вечорах, масових гуляннях – побутові танці; музика традиційно-обрядових дійств (весілля, проводи, хрестини та ін.):

«Весільна полька»;

«Білі троянди» сл. і муз. В. Бронюка (виконує гурт «Тік»);

«Сім сорок» – танець ;

«Біла хмара, чорна хмара» – народна, весільна;

«Тернопільські каштани» – весільний вальс.

3-й рівень – музика, яка використовується для релаксації, відпочинку або виконує певну фонову функцію в процесі виконання якоїсь простої роботи:

Низька форма:

- Музика, яка сприяє послабленню напруги у тілі людини:

«Весенняя ночь» С. Чекалин;
«Magic Travel» Stive Morgan;
«The cold wind of March» Alex Franc;
«Дощ» Е. Маріконе.

Висока форма:

- Музика, що сприяє створенню художнього образу за допомогою засобів хореографічного мистецтва; музика у народній та класичній хореографії:

«Український гопак» – народний танець;
«Коломийка» – народний танець;
«Козачок» – народний танець;
Танго «Por una cabeza» К. Гардель;
«Віденський вальс» Й. Штраус;
«Pasodoble» Edmundo Ros.

4-й рівень – музичні твори, які відображають переживання людиною складних, гострих емоційних станів:

Низька форма:

- Пісні, в яких головною є тема «душевності», пристрасті, меланхолії:

«Я не перестану» сл. і муз. С. Позднякова (виконує Т. Кароль);
«Ти в мені є» сл. і муз. М. Клименко (виконує М. Яремчук);
«Пристрасть» сл. і муз. З. Огневич (виконує З. Огневич);
«Свеча горела на столі» – сл. Б. Пастернака (виконує І. Сказіна);
«Коли навколо ні душі» сл. і муз. С. Вакарчука (виконує гурт «Океан Ельзи»);
«Я люблю тебе до слез» сл. І. Ніколаєва, муз. І. Крутого (виконує О. Серов).

Висока форма:

- Лірична музика, в якій присутні «приборкані» емоції, патетика, трагедійність, кохання:

«Je T'Aime» сл. і муз. Lara Fabian (виконує Lara Fabian);
«Ніколи тебе не віддам» сл. і муз. О. Пономарьова (виконує О. Пономарьов);
«На небі» сл. і муз. С. Вакарчука (виконує гурт «Океан Ельзи»);
«Це не любов» сл. і муз. М. Нітіч (виконує М. Нітіч);
«Жовтий лист» – сл. В. Івасюка, муз. В. Громцева;

5-й рівень – музика, яка торкається духовних проблем у житті людини:

Низька форма:

- Музика, яка виражає самоствердження, владу над оточенням, індивідуалізм (гносеологічний і метафізичний):

«Поема екстазу», «Прометей» О. Скрибін;
Цикл «Перстень Нібелунгів», опера «Парсіфаль», опера «Нюрнберзькі мейстерзінгери» Р. Вагнера;
Опера «Кармен» Ж. Бізе;

Висока форма:

- Музика у сфері високої моральності, яка відображає такі чесноти, як: мужність, милосердя, чесність, любов, благородність; музика, яка відображає біблійні сюжети та великі історичні події.

Л. Бетховен Увертюра «Коріолан»;
С. Рахманінов Сифонічна поема «Дзвони», «Рапсодія на тему Паганіні», Третя симфонія;
В. Барвінський «Наша пісня, наша туга», «Вітчизні», «Колосися, ниво»;
М. Лисенко опера «Тарас Бульба»;
М. Мусоргський хор «Ісус Навин»;
А. Вівальді ораторія «Поклоніння волхвів»;
Опера-реквієм «Йов» Р. Григорів, І. Разумейко;
«Боже мій, нащо мене ти покинув» Г. Гаврилець.

6 рівень – музика, яка виходить за межі світського мистецтва і торкається проблем відображення релігійного світовідчуття людини:

Низька форма:

- Пісні на духовну тематику, виконуються як у концертних залах, так і у храмах:

«Припадаю до Тебе, мій Христе»

«Прославимо Маму»
 М. Лисенко «Боже великий, єдиний»;
 «Страдальна мати»
 «О, Мати Божа, о, райський цвіте» М. Підгірянка, Б.Кудрик;
 «Стрітення» о. В. Б. Мендрунь, А. Гнатишин;
 «Богородице Діво» А. Гнатишин;
 «Царю небесний» О. Нижанківський;
 «Як славен наш Господь в Сіоні» Д. Бортнянський;
 «Хресним древом» М. Лисенко.

Висока форма:

- Музика на біблійні тексти, яка духом підноситься до Господа:

Й. С. Бах «Страсті за Матвієм», «Страсті за Йоаном», Меса сі-мінор;

Й. Гайдн ораторія «Сім останніх слів Спасителя на хресті», ораторія «Створення світу»;

Г. Гендель ораторія «Месія»;

В. А. Моцарт опера «Борг першої заповіді»;

7 рівень – церковна музика:

Висока форма:

- духовні концерти (Д. Бортнянський, М. Березовський, А. Ведель);

- партесні концерти: Микола Дилецький концерт «Прийдіте, людіє»;

- В. Титов «Златокованную трубу»;

- твори невідомих авторів – покаянні концерти «Вік мой скончевається», «Оле, окаянная душе» для дванадцяти і п'яти голосів, «Помишляю день страшний», «Приближается душе конец», «Се лежу»;

- І. Домарацький «Прийдіте, стецемся», «Благословлю Господа», «Праотцев днесь всіх», «Благости навик», «Іже язиком ловець»;

- пасіони Й.С. Бах «Страсті за Матвієм»

- реквієми;

- меси.

8 рівень – сакральна музика; Богослужбовий спів.

- Музика, яка здатна наситити людську душу чистою життєдайною енергією.

Григоріанський хорал;

знаменний спів;

Розспіви – Києво-Печерський, Грецький, Болгарський та ін. :

- Воскресні гласи;

- Стихири самогласні;

- Наспиви на утрени (Полієлей, Ангельський собор, Величання, Степенна святкова, Велике славослов'я);

- Канон Пасхи;

- Стихири Пасхи;

- Ірмоси (на свята рухомі та нерухомі).

Отже, наведена систематика музичних жанрів за ступенем зростання їх художнього та духовного рівнів дала можливість цілісного погляду на вивчення проблеми виховного впливу музики на процес духовного становлення школярів. Продовження досліджень у цьому напрямку потребуватиме нових методичних розробок відповідних рівнів музичних жанрів для ефективного використання їх у різних видах навчальної та виховної роботи з учнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болгарський Д. Києво-Печерський розспів як співочий феномен української культури. Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. – К., 2002. – 22 с.

2. Синкевич О. Християнська сакральна музика: методологічні принципи філософсько-релігієзнавчого дослідження // Релігія і соціум. – 2015. - № 1-2 (17-18). – с. 269-275.

3. Тютюнник О. М. Питання духовного становлення особистості у філософсько-педагогічній спадщині П. Юркевича // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. - 2013. - Вип. 111. - С. 353-356. // <http://visnyk.chnpu.edu.ua>.